

Sygn. akt V CSK 463/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSA del. do SN Katarzyna Polańska-Farion

w sprawie z powództwa T. P., M. P. i I. P.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie [...] o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 18 czerwca 2014 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 17 kwietnia 2013 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok i zmienia wyrok Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 listopada 2012 r., w punktach 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8 oraz 9 w ten sposób, że oddala powództwo i nie obciąża powodów kosztami procesu za pierwszą i drugą instancję,**
- 2. nie obciąża powodów kosztami postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie [...] domagali się zasądzenia na ich rzecz od Skarbu Państwa - Wojewody [...] tytułem zadośćuczynienia kwot po 500.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2009 r.

W uzasadnieniu wskazali, że 1956 r. w czasie pobytu powódki i B. P. w izbie porodowej w K. P. doszło do zamiany urodzonych przez nie dzieci. W następstwie tego zdarzenia zamienione dzieci wychowywały się w nie swoich rodzinach biologicznych; spowodowało to wielkie cierpienia psychiczne obu rodzin a u powoda T. P. poczucie braku tożsamości.

Pozwany w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa. Wskazał na brak podstaw faktycznych i prawnych do jego uwzględnienia. Niezależnie od tego zgłosił zarzut przedawnienia.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 5 maja 2011 r. oddalił powództwo i odstąpił od obciążenia powodów kosztami procesu. Uwzględnił zarzut przedawnienia uznając, że rozpoczęło ono swój bieg z chwilą powzięcia wiadomości o zamianie dzieci.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 20 października 2011 r. uchylił powyższy wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania i oceny zasadności roszczeń powodów przy założeniu, że podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia stanowi nadużycie prawa podmiotowego.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 21 listopada 2012 r. zasądził od pozwanego na rzecz powodów T. P. i I. P. kwoty po 450.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2009 r. oraz na rzecz powoda M. P. kwotę 100.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2009 r., oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny, na skutek apelacji pozwanego, wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądzone zadośćuczynienia na rzecz powódki i powoda M. P. obniżył do kwot odpowiednio - 200.000 zł i 50.000 zł, oddalił apelację w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu. Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i wnioski.

W październiku 1956 r. w Izbie Porodowej w K. powódka I. P. i B. P. urodziły synów. Po urodzeniu chłopcy T. P. oraz T. Pr. byli przynoszeni do matek jedynie na czas karmienia; pozostałymi zabiegami pielęgnacyjnymi zajmowały się położne. Powódka opuściła Izbę Porodową wraz z chłopcem urodzonym z rodziców o nazwisku Pr., zaś I. P. wydano chłopca będącego synem małżonków Pr. Obie rodziny mieszkały w miejscowościach oddalonych od siebie o 2 km. Po latach znajomi oraz rodzina zaczęli dostrzegać uderzające podobieństwo obu chłopców do rodzeństwa z biologicznych rodzin i nabierać podejrzania o zamianę dzieci. T. Pr. i T. P. dowiedzieli się o tym w wieku 15-16 lat. Obie rodziny nie potrafiły znaleźć wyjścia z trudnej dla wszystkich sytuacji, co stało się dla nich źródłem poważnych konfliktów i dotkliwych cierpień psychicznych. Badania DNA przeprowadzone w 2009 r. z inicjatywy powoda T. Pr. wykluczyły całkowicie, że I. P. jest matką biologiczną T. P.; potwierdziły natomiast w 99,9995 %, iż jest ona biologiczną matką T. Pr.

Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu pierwszej instancji, że powodowie wykazali przesłanki odpowiedzialności deliktowej Skarbu Państwa przewidziane w art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. Stwierdził, że wskutek zamiany dzieci, będącej następstwem niedbalstwa położnych w państwowej izbie porodowej, doszło do bezprawnego i zawinionego naruszenia dóbr osobistych powodów w postaci prawa do dorastania w biologicznej rodzinie, prawa do wychowywania biologicznych dzieci, prawa do niezakłóconego życia rodzinnego oraz rodzicielstwa, w związku z czym powodowie mogą domagać się skutecznie ochrony na podstawie art. 23, art. 24 i art. 448 k.c. Podkreślił, że przyczyną naruszenia dóbr osobistych powodów było powzięcie przez rodzinę oraz społeczność lokalną podejrzeń graniczących z pewnością o zamianę dzieci, a jedynie źródłem tego był fakt wcześniejszej zamiany. Okoliczność ta oraz ciągłość trwania naruszenia dóbr osobistych sprzeciwiają się ocenie zasadności powództwa przez pryzmat art. 165 § 1, art. 157 § 3 i art. 283 § 3 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598 ze zm.; dalej: „k.z.”) w związku z art. 3 k.c., art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. o odpowiedzialności Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszów państwowych (Dz. U. Nr

54, poz. 243 ze zm.; dalej: „ustawa z dnia 15 listopada 1956 r.”) oraz art. XXVI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 94 ze zm.; dalej: „p.w.k.c.”). Powodowie uzyskali realną możliwość wykazania prawdziwości swoich podejrzeń co do zamiany noworodków dopiero wraz z upowszechnieniem badań DNA. Termin przedawnienia dochodzonych roszczeń rozpoczął zatem swój bieg - stosownie do art. 121 pkt 4 k.p.c. - z dniem 31 grudnia 1998 r., zaś upłynął z dniem 31 grudnia 2008 r. Podniesiony przez stronę pozwana zarzut przedawnienia nie zasługiwał jednak na uwzględnienie, gdyż opóźnienie w wytoczeniu powództwa było usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami; z jednej strony - chęcią odcięcia się od traumatycznych przeżyć, z drugiej - potrzebą rozwiania wątpliwości i ustalenia prawdy.

Sąd Apelacyjny, dokonując korekty wysokości zasądzonych roszczeń, wskazał na zróżnicowany stopień przeżyć i cierpień psychicznych powodów - najbardziej dotkliwy w przypadku T. Pr. i relatywnie mniejszy I. P. oraz M. P. Za uzasadnione uznał przy tym żądanie zasądzenia odsetek ustawowych od dnia 23 grudnia 2009 r., gdyż zadośćuczynienia zostały ostatecznie ustalone według kryteriów wskazanych w przedsądowym wezwaniu strony pozwanej do zapłaty, zawartym w piśmie z dnia 23 grudnia 2009 r.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c., Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa zarzuciła naruszenie:

- art. 11 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz. U. Nr 34, poz. 311), art. 165, art. 157 § 3 i art. 283 § 3 k.z. w związku z art. 3 k.c. i art. XXVI p.w.k.c., a także art. 448 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 28 grudnia 1996 r. w związku z art. 23 i art. 24 § 1 k.c. oraz art. 442¹ § 1 k.c. w związku z art. 5 k.c. i art. 121 pkt 4 k.c. przez ich zastosowanie mimo braku ku temu podstaw;
- art. 481 § 1 w związku z art. 363 § 2 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że dłużnik pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia odszkodowawczego przed ustaleniem przez sąd wysokości należnego odszkodowania oraz

- art. 378 § 1 w związku z art. 233 § 1 k.p.c. przez nieustosunkowanie się do zarzutu apelacji wskazującego na przekroczenie przez Sąd pierwszej instancji zasady swobodnej oceny dowodów, co doprowadziło do niewłaściwego zastosowania art. 121 pkt 4 k.c.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się w pierwszej kolejności do podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania, należy stwierdzić, że wypełniający tę podstawę zarzut obraży art. 378 § 1 w związku z art. 233 § 1 k.p.c. nie zasługiwał na uwzględnienie.

Wbrew twierdzeniom skarżącej, Sąd Apelacyjny odniósł się do podniesionego w apelacji zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., wskazując, iż konkluzja co do znaczenia badań DNA dla rozstrzygnięcia sprawy niniejszej wynika nie tyle z oceny zgromadzonego materiału dowodowego, ile z faktów powszechnie znanych. Odwołał się również do - wiążącego przy rozpoznawaniu kolejnej apelacji - stanowiska wyrażonego w wyroku kasatoryjnym z dnia 20 października 2011 r., aprobującego powyższą ocenę oraz zasadność zastosowania art. 121 pkt 4 k.c. Wywody odnoszące się do tych kwestii zamieszczone zostały na str. 13-14 uzasadnienia zaskarżonego wyroku, a ich trafność nie może być skutecznie podważona - do czego w istocie zmierzała skarżąca - przy pomocy zarzutu naruszenia wskazanych przepisów postępowania.

Za usprawiedliwioną natomiast należy uznać podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego.

U podstaw zaskarżonego wyroku legła ocena, że naruszenie dóbr osobistych powodów nie miało charakteru jednorazowego lecz przybrało postać trwałą, odczuwaną do dnia dzisiejszego. Okoliczność ta uzasadnia - według Sądu Apelacyjnego - zastosowanie do roszczeń powodów art. 23, art. 24 i 448 k.c. w brzmieniu aktualnie obowiązującym, a do oceny zarzutu przedawnienia - art. 442¹ i art. 5 k.c. Zapatrywanie takie trzeba jednak uznać za błędne.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę na różnice występujące między trwałym naruszeniem dóbr osobistych a trwałymi skutkami takiego naruszenia, podkreślając, że jedynie w pierwszym przypadku, tj. w sytuacji, gdy działanie naruszające dobra osobiste utrzymuje się przez pewien okres, do oceny skutków naruszenia miarodajne są przepisy obowiązujące w chwili, w której ustało działanie naruszycielskie. Działanie sprawcy naruszenia dóbr osobistych ma wówczas charakter ciągły. Takiego charakteru nie ma natomiast zachowanie polegające na dokonaniu zamiany w placówce służby zdrowia noworodków po porodzie, a więc działanie jednorazowe, stanowiące czyn bezprawny, skutkujący naruszeniem dóbr osobistych powodów (zob. uzasadnienie wyroku z dnia 17 kwietnia 2013 r., I CSK 485/12, nie publ.). Przyjmuje się przy tym, że art. 448 k.c. w brzmieniu obowiązującym obecnie nie ma zastosowania do zobowiązań powstałych na skutek naruszenia dóbr osobistych przed dniem 28 grudnia 1996 r. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 czerwca 1999 r., I CKN 63/98, OSNC 2000, nr 1, poz. 14; z dnia 22 października 1999 r., III CKN 401/98, nie publ. i z dnia 25 kwietnia 2002 r., I CKN 616/2000, nie publ.). W świetle tego zapatrywania, aprobowanego przez skład orzekający, zarzut naruszenia art. 448 k.c. w związku z art. 23, art. 24 § 1 k.c. należało uznać za trafny. Wniosek taki znajduje uzasadnienie w treści art. XXVI i XLIX § 1 p.w.k.c., zgodnie z którymi przepisów Kodeksu cywilnego nie stosuje się przy ocenie skutków czynu niedozwolonego, który zdarzył się przed wejściem w życie tej regulacji (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 czerwca 1967 r., II PRN 38/67, nie publ. i z dnia 7 października 2004 r., IV CK 81/04, nie publ.).

Skoro dochodzonych roszczeń nie usprawiedliwiały powołane przepisy Kodeksu cywilnego ani - według nie kwestionowanej w skardze kasacyjnej oceny Sądu Apelacyjnego - przepisy obowiązujące w chwili zaistnienia zdarzenia szkodzącego (art. 11 p.o.p.c., art. 157 § 3 i art. 165 k.z.), bezprzedmiotowe okazało się roztrząsanie zarzutów zmierzających do podważenia oceny, czy roszczenia te uległy przedawnieniu. Jedynie na marginesie wypada zgodzić się z zapatrywaniem skarżącej, że brak powszechnej dostępności badań DNA w określonym czasie nie uniemożliwił wykazania zasadności zgłoszonych

roszczeń za pomocą innych dowodów i nie uzasadniał zastosowania konstrukcji zawieszenia biegu ich przedawnienia, przewidzianej w art. 121 pkt 4 k.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.